

17. november 2020

Innspill til forslag til nasjonal veileder *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*

Nasjonalt SRHR-nettverk¹ vil takke for muligheten til å gi innspill til nasjonal veileder *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*.

Nasjonalt SRHR-nettverk skal samle aktører som jobber innenfor feltet, og sikre samordning mot et felles mål hvor alle i Norge får oppfylt sine seksuelle og reproduktive rettigheter og hvor alle har best mulig seksuell og reproduktiv helse, uavhengig av alder, kjønn, geografi eller andre sosiale forhold eller faktorer².

Vårt innspill

Overordnet mener undertegnede medlemmer av Nasjonalt SRHR-nettverk at seksuell helse må ses i sammenheng med både psykisk og fysisk helse, og veilederen må ta utgangspunkt i at vi mennesker er seksuelle hele livet, og at alle har en seksualitet. Dette må gjelde for alle, uavhengig av alder, kjønn, status, geografi, etnisk bakgrunn, funksjonsevne eller lignende, og dette må inngå i et livsløpsperspektiv som i tillegg er inkluderende og som bidrar til å fremme mangfold.

2. Samarbeid og kompetanse

- *Kommunen skal sørge for at tjenesteytere som yter tjenester til personer med utviklingshemming har nødvendig kompetanse.*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Slik kompetanse må inkludere kompetanse på seksualitet og seksuell helse.

- *Kommunen skal sørge for tverrfaglig samarbeid.*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Et tverrfaglig samarbeid bør inkludere sexologikompetanse³.

- *Kommunen og spesialisthelsetjenesten skal samarbeide om habilitering.*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Samarbeid bør inkludere sexologikompetanse⁴.

- *Kommunen skal sørge for nødvendig kommunikasjonskompetanse hos tjenesteytere.*

¹ SRHR står for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

² Nasjonalt SRHR-nettverk: [Mandat](#).

³ Tittelen sexolog er ikke en beskyttet tittel, og det betyr at det ikke er noen form for krav knyttet til å kunne kalle seg sexolog. Den nordiske sexologiforeningen Nordic Association for Clinical Sexologi (NACS) har utarbeidet en autorisasjonsordning, som vi mener bør ligge til grunn når kommuner skal ansette personell med sexologisk kompetanse.

⁴ Ibid.

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Kommunikasjonskompetanse må inkludere både kjønnsnøytralt språk, men også være åpent og inkluderende.

3. Personsentrerte og individuelt tilrettelagte tjenester

- *Kommunen skal legge til rette for at personer med utviklingshemming kan utøve selvbestemmelse.*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Selvbestemmelse må inkludere å kunne leve i tråd med ønsket kjønnsidentitet og seksuell identitet.

- *Kommunen skal legge til rette for at personer med utviklingshemming kan ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre.*
Utforming av tjenester, tiltak og tilbud bør ta hensyn til:
 - *funksjonsnivå og grad av utviklingshemming kulturell bakgrunn og identitet*
 - *sosialt nettverk og støttepersoner*
 - *ønsker og behov for samvær med familie og venner interesser og hobbyer*
 - *ønsker og behov for dagaktivitetstilbud, fritidsaktiviteter, kulturliv og ferie*
 - *ønsker om å delta i idrett, trening, friluftsliv*
 - *ønsker om å delta i tros- og livssynssamfunn, organisasjoner, politikk og samfunnsliv behov for transport*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Utforming av tjenester, tiltak og tilbud bør også ta hensyn til kjønnsidentitet og seksuell identitet.

4. Livsfaser og overganger

- *Kommunen skal legge til rette for en så god start som mulig for barnet og familien.*

Helse- og omsorgstjenesten, som tildelingskontoret, fastlegen, helsestasjonen, skolehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten, har sentrale roller i å hjelpe og tilrettelegge for en så god start som mulig for familien.

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Vi er alle seksuelle og alle har en seksualitet, gjennom hele livet, og tjenestene må ta hensyn til dette.

God veiledning og oppfølging av foreldre kan forhindre uheldig utvikling av fysiske og psykososiale problemer.

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Det trengs også god veiledning og oppfølging må også inkludere seksualitet og seksuell helse.

- *Kommunen skal legge til rette for en god barnehage- og skoletid.*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Det er viktig at også ansatte i barnehage og skole har kunnskap og kompetanse omkring seksualitet, for å sørge for best mulig veiledning og oppfølging i barnehage- og skoletiden.

- *Kommunen skal legge til rette for at personer med utviklingshemming og deres familier opplever en god overgang til livet som voksen.*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Det er viktig at ansatte i relevante tjenester har kunnskap og kompetanse omkring seksualitet. Vi er glade for at «kropp og seksualitet» er nevnt som såkalte «sentrale temaer og tiltak i overgangen fra ungdom til voksen», men dette burde kommet inn tidligere, både i punktet *Kommunen skal legge til rette for en så god start som mulig for barnet og familien* og *Kommunen skal legge til rette for en god barnehage- og skoletid*.

- *Kommunen må legge til rette for en god alderdom for personer med utviklingshemming.*

Nasjonalt SRHR-nettverk: Det er viktig at ansatte i relevante tjenester har kunnskap og kompetanse omkring seksualitet. Seksualitet og seksuell helse må ses i et livsløpsperspektiv.

5. Habilitering og bistand i dagliglivet

- *Kommunen skal legge til rette for god seksuell helse hos personer med utviklingshemming*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Vi er glade for at dette kommer som et eget punkt og at det inkluderer et livsløpsperspektiv. Vi er glade for å se at skolen som aktør er trukket frem, men vil påpeke at vi mener det er viktig at elever med utviklingshemming ikke tas ut fra den ordinære seksualitetsundervisningen, men det bør heller gis ekstra undervisning om seksualitet ved behov.

Det er også bra at helsestasjonen er nevnt, og det trengs mer kompetanse her. Dette inkluderer også skolen, og flere andre arenaer.

Vi er glade for at positive sider ved seksuell helse er trukket frem. Rett til privatliv og muligheter for seksualtekniske hjelpemidler er også viktig å ha med.

Vi mener i tillegg at punktet bør inkludere kjønnsidentitet og seksuell identitet.

- *Kommunen skal forebygge vold og overgrep mot personer med utviklingshemming*

Kommunen må sørge for at ansatte som møter personer med utviklingshemming har kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer, tegn og signaler, slik at de tidlig kan identifisere personer i en risikosituasjon. Dette gjelder ansatte i barnehage, skole, helsestasjon, skolehelsetjeneste, helsestasjon for ungdom, fastleger, tannhelsepersonell og øvrige helse- og omsorgstjenester.

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Vi støtter dette, og vi støtter de foreslåtte forebyggende tiltakene.

- *Kommunen skal legge til rette for bruk av velferdsteknologi for personer med utviklingshemming*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Det er viktig med kompetanse når det gjelder sosiale medier, og det er også viktig å kunne se mulighetene ved bruk av sosiale medier, også i sammenhenger hvor personer med utviklingshemming bruker sosiale medier for seksuell utforskning.

6. Helseoppfølging

- *Kommunen og fastlegen bør samarbeide om årlig helsekontroll for personer med utviklingshemming*

Følgende bør vurderes som en del av den årlige helsekontrollen:

- *samtale med pasienten og evt. ledsager om livskvalitet, endringer i somatisk og psykisk helsetilstand, adferdsendringer, eller livsstil/levevaner*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Den årlige helsekontrollen bør også inkludere seksuell helsetilstand.

- *Kommunen skal fange opp tegn på mistilpasning og sykdom hos personer med utviklingshemming*

Rutiner og opplæring bør omhandle:

- *somatisk og psykisk sykdom hos personer med utviklingshemming*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Rutiner og opplæring bør også inkludere seksuell helse.

- *Kommunen skal bidra til god psykisk helse hos personer med utviklingshemming*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Psykisk helse må også ses i sammenheng med seksuell helse, ikke kun personens «somatiske helse, levekår og miljø», som det står skrevet i utkastet.

- *Kommunen skal forebygge og følge opp munn- og tannhelseproblemer hos personer med utviklingshemming*

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Munn- og tannhelseproblemer og eventuelle utfordringer knyttet til dette, inkludert stell og behandling, kan være tegn på overgrep, og dette må relevante ansatte ha kompetanse om.

7. Familie, pårørende og verge

Nasjonalt SRHR-nettverk mener: Familie, pårørende og verge må også få opplæring og veiledning når det gjelder seksualitet og seksuell helse.

Følgende medlemmer av Nasjonalt SRHR-nettverk støtter dette innspillet:

- REFORM – Ressurscenter for menn
- Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom – SNU
- Sex og samfunn
- Landsgruppen av helsesykepleier NSF
- Norsk forening for klinisk sexologi
- Sex og Politikk
- Helsestasjon for kjønn og seksualitet – HKS
- PolyNorge
- Gerd Hilde Lunde, Universitetslektor, OsloMet – Storbyuniversitetet, Institutt for atferdsvitenskap